

UDK: 32-05 Iwasiuk W.L. (497.6) "191/194"

343.3 (497.6) "191/194"

DOI: 10.51237/issn.2744-1172.2020.49.137

Izvorni naučni rad

Primljen: 27. 4. 2020.

Prihvaćen: 8. 10. 2020.

Tomasz Jacek Lis

Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej,

Toruń, Polska

tomlis88@gmail.com

Wiktor Leo Iwasiuk – simbol austrougarskog zvjerstva ili žrtva vremena?

Apstrakt: Autor u ovom članku želi pokazati ko je bio Wiktor Leo Iwasiuk. Rođen je u Černovicama u Bukovini, a nakon školovanja 1912. godine stigao je u Bosnu i Hercegovinu. Bio je umjetnik u rješavanju zločina, što je koristio i u istrazi članova „Mlade Bosne“ nakon Sarajevskog atentata. Zahvaljujući njemu istražitelji su dobili dokaz da atentat nije bio plan nekoliko mladića, nego cijele organizacije. Zbog svoje uloge u istrazi, morao je nakon rata napustiti Balkan. Pored biografskih podataka autor u radu pokušava odgovoriti na pitanje zašto je i danas Iwasiuk simbol zvjerstava Austro-Ugarske, što se vidi ne samo u historiografiji nego i u filmovima.

Ključne riječi: atentat 1914, Austro-Ugarska, Bosna i Hercegovina, povijest bosanske policije

Abstract: In my article I would like present history about Wiktor Leo Iwasiuk. He was born in Czerniewitz from Bukovina in austro-hungarian period. He was graduated Law fakulty University of Czerniewitz, and continue carier to the police. In 1912 he arrived to Bosnia and Hercegovina. He had a talent for catching criminals, that he take part in the investigation

members „Young Bosnia“. After First world war, he must leave Bosnia and Hercegovina, because new Yugoslav state power condemned him to death. I would like to present details of Iwasiuk biography, life and work, and ask about question, why today Iwasiuk is a negative symbol austro-hungarians' empire which created history and movies.

Keywords: attempt 1914, Austro-Hungary, Bosnia and Hercegovina, history of bosnian police

Uvod

Prelaz iz XIX u XX stoljeće bio je period kada se rodila moderna kriminalistička nauka.¹ Ubistva, silovanja, krađe, sve zločinačke zagonetke bile su pitanja koja su zanimala ne samo policajce nego i društvo, koje je tražilo senzaciju. Štampa je brzo shvatila da su teme nasilja i ubistva ljudima mnogo zanimljivije nego druge stvari. Dobar primjer je engleski Jack Trbosjek, čija je legenda uticala na svjetsku kriminalistiku,² kao i beletristiku.³ Pisci su počeli pisati popularne romane, gdje je glavni heroj bio policajac ili detektiv koji traži kriminalca, kao Scherlock Holmes, kojeg je stvorio Britanac Arthur Conan Doyle. Zahvaljući tome neki stvarni policajci bili su društvene zvijezde kao Alphonse Bertillon u Parizu⁴

¹ Govori se o tome da je simboličan početak moderne kriminalistike 1893. godina kada je izašla knjiga austrijskog znanstvenika Hansa Grossa, *Handbuch für Untersuchungsrichter, Polizeibeamte, Gendarmen* (Graz: Leuschner & Lubensky, 1893). Karlheinz Probst, „Hans Gross – Der begründer der kriminalistik“, u: *Hans Gross: Werke des Wissenschaftlers und Arbeiten über ihn aus den Bücherbeständen der wissenschaftlichen Bibliothek der Nationalen Jurij Fedkowsytsch Universität Czernowitz. Zum 100. Todestag. Bibliografisches Verzeichnis*, ur. Sergej Nezhurbida, Eugen Skulysh (Czerniewitz: Knyjgi, 2015), 13-20; Jan Widacki, „Współczesny zakres nazwy ‘kryminalistyka’“. *Studia Prawnicze. Rozprawy i Mateiraly* 12, br. 1 (2013): 37-38.

² Bogdan Lach, *Profilowanie kryminalistyczne* (Warszawa: Lex, 2014), 31-33.

³ Richard Alewyn, „Zagonetka detektivskog romana“. *Mogućnosti*, br. 3-4 (1970): 399.

⁴ Martine Kaluszynski, „Alphonse Bertillon et l'anthropométrie“, u: *Maintien de l'ordre et polices en France et en Europe au XIXe siècle*, ur. Philippe Vigier (Paris: Créaphis, 1987), 272-275.

ili Władysław Pomian Swolkien u Krakovu.⁵ Koje su bile karakteristike dobrog istražitelja? Mudrost, sjajan um, lukavstvo, odlučnost. Treba još dodati i sreću, koja je često bila najbitnija. U Bosni i Hercegovini, kao i svugdje u Evropi na prelazu iz XIX u XX stoljeće, bilo je zločina, o čemu dobro govore npr. statistike glavne kaznionice u Zenici⁶ ili uspomene češkog žandara Františka Valouška,⁷ a tamo gdje su zločini, tamo je potreban i dobar istražitelj. Jedan od kandidata za mjesto „bosanskog Scherlocka“ bio je Wiktor Iwasiuk koji je, umjesto da postane policijska legenda, postao jedan od najnegativnijih policajca ne samo u Bosni i Hercegovini nego i cijeloj Jugoslaviji.

Ne postoji mnogo ljudi u historiografiji ili popkulturi koji su prikazani u tako negativnom obliku kao Wiktor Leo Iwasiuk (Viktor Ivasjuk), jedan od policajca koji je sudjelovao u istrazi članova „Mlade Bosne“, koji su 28. juna 1914. godine ubili Franca Ferdinanda i njegovu suprugu Sofiju von Chotek (Sofija Čotek). Iako je od tog događaja i istrage prošlo više od 100 godina, Iwasiukova ličnost je u kazalištu ili filmovima ipak uvijek korištena u negativnom kontekstu. Zašto? Upravo na ovo pitanje želim odgovoriti u ovom članku. Cilj mog istraživanja nije uljepšati sliku Iwasiuka, nego pokušaj sagledavanja njegovog života i rada u širem kontekstu. Čini nam se da je ovaj germanizirani Rusin iz Bukovine preuzeo na sebe cijeli negativni odijum istrage koja je trajala od juna do oktobra 1914. godine. Ovo je dosta zanimljivo jer on u tom periodu nije bio poznat čovjek, nego samo jedan od policajca koji je vodio istragu, a osim njega tu su bili drugi ljudi, mnogo važniji za taj posao.

Wiktor Leo Iwasiuk rođen je 1885. godine u Černovicama u Bukovini. Nažalost ništa ne znamo o njegovom porijeklu. Prezime jasno

⁵ Krzysztof Jakubowski, *Kraków pod ciemną gwiazdą* (Warszawa: Agora, 2016), 6.

⁶ U policijskom izvještaju za 1913. godinu koji je pripremio katolički duhovnik u zavodu glavne kaznionice u Zenici možemo pročitati da je u zatvoru bilo je 185 zločinaca od čega ih je 122 bilo zatvoreno zbog ubistva. Najviše je bilo zatvorenika iz Banja Luke – 57, Mostara – 38, Travnika – 37 i samo 25 iz Sarajeva. Arhiv Nadbiskupije Sarajevo, Izvještaj o Kaznioni, sign. 343/20/3/1914, 2-4.

⁷ František Valoušek, *Sjećanja na Bosnu. Zapisi austrougarskog žandara na službi u Bosni* (Sarajevo: Bosanska riječ, 2015).

sugerira ukrajinske korijene,⁸ iako njegovo deklarisanje da je njemačke nacionalnosti, zajedno s katoličkom konfesijom,⁹ malo komplicira naše mišljenje o njegovom porijeklu. Mala pomoć mogu biti podaci o jezicima koje je govorio, a koje možemo pronaći u njegovom personalnom dosjeu u Arhivu Bosne i Hercegovine u Sarajevu. Dva personalna dosjea koja su ostala u njegovoj građi nastala su vjerovatno između 1916. i 1918. godine.¹⁰ Odlično je govorio njemački, poljski, ukrajinski, a također i rumunski, malo lošije ruski, dok se samo sporazumijevao na srpskohrvatskom jeziku. Poznavanje mnogo stranih jezika bilo je rezultat odrastanja u pograničnom području, gdje je zbog miješanja kultura karakteristični elemenat bilo korištenje u svakodnevnom životu nekoliko jezika – jedan kod kuće, drugi među prijateljima, treći u upravi ili školi. Iwasiuk je živio u multikulturalnom društvu čiji je jezik i ponašanje prihvatio. Treba dati odgovor na pitanje da li je njemački identitet Wiktora bio njegov ili izbor roditelja koji su se osjećali Nijemcima? Odgovor nije lagan, ali poznavanje ukrajinskog jezika, kao i očevo prezime, mogu biti dokaz da je Wiktorov otac bio Rusin/Ukrajinac, pa je u kući koristio rusinski/ukrajinski jezik. Iako je vjerovatno da mu je otac bio Rusin/Ukrajinac i da je koristio rusinski/ukrajinski jezik, kuća gdje je živio nije bila tipično rusinska/ukrajinska. Prvo što nam o tome govori jest latinsko ime Wiktor i, prije svega, njegova katolička vjera. Zadržimo se nakratko na njegovom imenu. Ako se poslužimo antroponimijom, vidimo da je on imao dva imena – Wiktor Leo, što može biti dokaz da su roditelji došli do kompromisa u tom problemu. Wiktor je latinsko, moderno ime, a Leo ima istočne korijene, što odgovara ruskoj/ukrajinskoj

⁸ Bukovina je od XVIII stoljeća bila zemlja gdje je dolazilo mnogo grko-katoličkih Rusina, zbog čega su u XIX stoljeću Rusini bili najbrojniji građani u toj zemlji. Marius Petraru, *Polacy na Bukowinie w latach 1775–1918* (Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2004), 38.

⁹ Arhiv Bosne i Hercegovine, Personalni Dosje, Wiktor Iwasiuk, 2.

¹⁰ U prvoj su podaci da nema dijete, ali postoji je da dobio promocije u 1916. godini, dok u drugoj stoji da ima sina rođenog krajem 1917. godine. A znamo da je napustio Bosnu i Hercegovinu u augustu 1918. godine.

tradiciji.¹¹ Svi navedeni podaci, kada se sumiraju, daju rezultat da je njegova porodica bila kulturno, a vjerovatno i vjerski pomiješana, jer majka nema sumnje nije bila Rusinka/Ukrajinka nego Njemica, te je Wiktor uzeo njenu vjeru i identitet. Pri tome zanemarujemo rumunski i poljski, jer su Rumuni u većini bili pravoslavci, a da je njegova majka bila Poljakinja, onda nema sumnje da bi njegov identitet bio poljski. Vidimo to na primjeru područja Bosne i Hercegovine, kao i Galicije, gdje je većina porodica gdje je majka bila Poljakinja, a otac druge nacije, dijete imalo poljski identitet.¹² Dakle, odakle rumunski i poljski jezik? Odgovor nije težak. Černovice, glavni grad Bukovine, gdje je odrastao Iwasiuk, bilo je mjesto gdje je bilo najviše Rusina/Ukrajinca, a osim njih i 13 tisuća Rumuna i 15 tisuća Poljaka.¹³ Mladić koji je tamo živio imao je svugdje kontakt s poljskim i rumunskim jezikom i zato je odlično govorio te jezike.

Odrastanje u ovom kulturnom i vjerskom mozaiku imalo je utjecaj na njegov odgoj, iako se kao mlad čovjek deklarirao da je porijeklom Njemac (Deutsch¹⁴). Izbor njemačkog identiteta bio je povezan s nekoliko činjenica. Njemačka kultura u Bukovini, koju je podupirala Austrijska vlada, imala je prvenstvo nad drugim kulturama – poljskom, rusinskom, rumunskom, jevrejskom. Njemačka kultura, po mišljenju

¹¹ Jedan od zajedničkih svetaca u pravoslavnoj i katoličkoj crkvi bio je papa Leon I, koji je jačao crkvu i postoji kao simbol suradnje grčkog i rimskog svijeta. Kevin Uhalde, „Pope Leo I on Power and Failure“. *The Catholic Historical Review* 95, br. 4 (2009): 671-688. O vizantijskom porijeklu imena Leo/Leon pisao je poznati poljski lingvista Jan Stanisław Bystron u periodu između dva svjetska rata: „Ime nekoliko papa [...] Ime imali su neki vizantijski carevi, koji su popularizirali ovo ime u istočnoj crkvi.“ Jan Stanisław Bystron, *Księga imion w Polsce używanych* (Warszawa: Towarzystwo Wydawnicze „Rój“, 1938), 249.

¹² U Poljskoj se govori o mitu „Poljske majke“ – ovo je bila tipična žena iz XIX stoljeća, kada Poljska nije postajala, koja je učila dijete poljskog povijesti, jeziku, čuvala tradiciju itd. Isabel Röska-Rydel, *Niemiecko-austriackie rodziny urzędnicze w Galicji 1772–1918* (Kraków: Wydawnictwo UP, 2011), 346-353; Marek Pietrzak, Eryk Bazylczuk, Hanna Sowińska, *Józef Szugyi Trajtler. Węgier z urodzenia – bydgoszczanin z wyboru* (Bydgoszcz: Instytut Wydawniczy Świadectwo, 2013).

¹³ Otto Mieczysław Żukowski, *Bukowina pod względem topograficznym, statystycznym i historycznym ze szczególnym uwzględnieniem żywiołu polskiego* (Lwów: Gubrynowicz i Syn, 1914), 12.

¹⁴ ABiH, PD, Wiktor Iwasiuk, s. 2, 7.

Beča, bila je odgovorna za zapadnu civilizaciju, a najbolji dokaz tome je Univerzitet u Černovicama, koji je osnovan 1875. godine.¹⁵ Osim toga, uzimanje njemačkog identiteta bila je pragmatična stvar – bolje je bilo u Austro-Ugarskoj biti Nijemac (čak i od slavenskog oca), nego Rusin, jer uprkos Ustavu u kojem su sve nacionalnosti bile ravnopravne, uprava je davala više mogućnosti Nijemcima nego Slavenima. Osim toga postoji još jedna stvar. U nekim izvorima možemo pronaći podatak da Iwasiuk nije volio Slavene,¹⁶ što je vjerovatno istina, jer je 30-ih godina bio pristalica Velike Germanije (Grosedeutschland).¹⁷ S druge strane govori se o tome da je Iwasiuk kao germanizirani Ukrajinac htio biti veći Nijemac od pravih Nijemaca.¹⁸ U prilog ranije iznesenim podacima ide i svjedočanstvo da je Iwasiuk imao problema s ocem, kojeg nije volio, te je zato mrzio Slavene i više mu je odgovarao identitet i religija majke, nego oca.

Za mladog, ambicioznog čovjeka iz srednje bogate porodice, identitet je bio jasan. Odakle mišljenje da potiče iz kuće koja nije bila bogata? Da je njegova porodica bila bogata, Wiktor bi nakon obrazovanja u gimnaziji u Černovicama otišao na studije u Beč ili Prag, gdje su bili kvalitetniji univerziteti, a ne u Černovice, posebno ako je mladić bio Nijemac.¹⁹ Univerzitet u glavnom gradu Bukovine u odnosu na druge

¹⁵ Jeroen van Drunen, „Deutsche Kultur und geistiges Proletariat: Zur Ambivalenz der Czerniowitzer Franz-Josephs-Universität“, u: *Partizipation und Exklusion: Zur Habsburger Prägung von Sprache und Bildung in der Bukowina. 1848–1918–1940*, ur. Markus Vinkler (Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 2015), 42-46.

¹⁶ Vojislav Bogičević, *Sarajevski atentat. Pisma i saopštenja* (Sarajevo: Svjetlost, 1965), 13.

¹⁷ Pod pojmom Velika Germanija podrazumijevalo se ujedinjenje Austrije s Njemačkom. Hubert Stock, „...nach Vorschlägen der Vaterländisch Front“. *Die Umsetzung des christlichen Ständestaates auf Landesebene, am Beispiel Salzburg* (Wien – Köln: Böhlau Verlag, 2010), 100.

¹⁸ Jedno pismo daje podatke: „Oberpolizeirat Ingomar ist zwar deutscher Burschenschaftler, jedoch ruthenischer Abstammung und spricht selbst heute noch kein reines Deutsch. Er steht in nationalen Kreisen wegen seiner Lebensführung (Trinker) nicht im besten Ruf.“ Hans Schafranek, „Der NS-Putsch im Juli 1934: vorgeschichte in Salzburg“, u: *Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes*, ur. Christian Schindler (Wien: LIT, 2007), 185.

¹⁹ Ovo je vrlo bitno, jer je za Rusa, ili prije svega Rumuna, Univerzitet u Černovicama bio vrlo važan, budući da je imao odsjek za rusku, odnosno rumunsku književnost, tako da je ovaj univerzitet jačao identitet Rumuna i Rusa. Za Nijemca, ovo nije bilo značajno. Jan Surman, *Universities in Imperial Austria, 1848–1918: A Social History of a Multilingual*

univerzitete bio je provincijalni i zato su ljudi koji su tamo studirali imali male šanse da pronađu posao izvan Bukovine.²⁰ S druge strane, na pravnom fakultetu u Černovicama više od 5 godina bio je zaposlen „otac“ moderne kriminalistike Hans Gross, koji ipak otišao iz Bukovine 1902. godine kada se preselio u Prag.²¹ Iako ga Iwasiuk nije sreo, ipak su njegove moderne metode istrage koje je predavao bile popularizirane u Černovicama, što je moralo utjecati na studente.

Nakon obrazovanja Iwasiuk je 1909. godine dobio posao u kriminalističkom odsjeku policije u Černovicama, gdje je radio do novembra 1911. godine. Visok, mršav, s ovalnim licem i dugim nosom, karakterizirala ga je inteligencija, nekonvencionalno ponašanje na poslu, ali i velika ambicija, koja je česta u ljudima koji su siromašni, a sanjali su o velikoj karijeri. Možda se zato Iwasiuk odlučio u februaru 1912. godine doći u policiju u Sarajevu. Njegovi dolazak u glavni grad Bosne i Hercegovine desio se u istom periodu kada su se u gradu dešavali ulični protesti koje je vodila južnoslavenska mladež. Jedan od tih protesta završio se tragedijom, jer je u toku razbijanja Skupštine jedan od protestanata, 15-godišnji momak iz sarajevske gimnazije Salih Šahinagić, bio ranjen.²² Ovaj događaj izazvao je nered koji su trajali nekoliko dana, tokom kojih su se mladići borili s policijom. Iako odgovornost policije za ranjavanje Šahinagića nije bila očigledna,²³ uskoro su se u Sarajevu desile duboke promjene. Iskusni policijski činovnici, koji su imali lošu reputaciju u lokalnoj zajednici, zamijenjeni su preko noći novim činovnicima koji,

Space (Indiana: Purdue University Press, 2018), 106-109. Bio je to također jedini univerzitet u Austro-Ugarskoj koji je držao pravoslavnu teologiju. Zbog toga je nekoliko Srba iz Bosne i Hercegovine došlo tamo na školovanje. ABiH, Zemaljska Vlada Sarajevo, 1901, sign. 58/29/9.

²⁰ J. van Drunen, „Deutsche Kultur und geistiges Proletariat“, 46-48

²¹ Reingard Nisse, „Kriminalistik“, u: *Wörterbuch zur Inneren Sicherheit*, ur. Hans-Jürgen Lange, (Wiesbaden: Springer-Verlag, 2006), 156-157.

²² Edin Hajdarpašić, *Whose Bosnia? Nationalism and Political Imagination in the Balkans 1840-1914*, (Chicago: Cornell University Press, 2015), 153. Robert J. Donia, *Sarajevo: biografija grada* (Sarajevo: Institut za istoriju, 2006), 140-142.

²³ Władysław Gluck, „Sarajevo w czerwcu 1914. Wspomnienia“. *Przegląd Współczesny*, br. 138 (1933): 51-52.

po mišljenju Władysława Glucka, jednog od tih novih policajaca, nisu bili dobro školovani: „Policijsku upravu u Sarajevu vodio je komesar uprave, kojem su pomagali službenici koji nisu bili posebno školovani za policijsku službu; oni su bili samo administrativni službenici, koji su trenutno radili na tom mjestu.“²⁴ U junu 1914. godine komesar je bio Mađar Eduard Gerde,²⁵ koji također nije imao iskustva – ranije je bio činovnik Statističkog odsjeka. Komesar je bio podređen Vladinom povjereniku za grad Sarajevo, a kao pomoć imao je tri policijska činovnika. Kako kaže Gluck: „Jedini ‘rođeni’ policijski činovnik, bio je specijalist za kriminalne događaje, germanizirani Rus Iwasiuk.“²⁶ Osim njega, kao policijski oficiri bili su zaposleni Petar Maksimović i Gluck. Władysław Gluck je 30-ih godina XX stoljeća često govorio o atentatu, kako u Poljskoj tako i Jugoslaviji. Njegovi memoari su vrlo bitan izvor, jer se većina podataka koji se tiču Iwasiuka nalazi tamo. Nakon I svjetskog rata, tokom 1935. godine on je postao popularan kao autor monografije *Sarajewo, (Historia zamachu sarajewskiego)* koja se ticala atentata, uprkos toga što je svijet nauke hladno prihvatio Gluckove tvrdnje.²⁷

Atentat i istraga

Prije događaja od 28. juna 1914. godine, Wiktor je unaprijeđen u višu poziciju dva puta. Nadređeni su ga s jedne strane hvalili da je efikasan kao policajac, a s druge strane su se žalili da su njegove metode rada

²⁴ „Władzę policyjną w Sarajewie wykonywał komisarz rządu przy pomocy urzędników, którzy nie byli w tym celu specjalnie szkoleni; byli to po prostu urzędnicy administracyjni przydzieleni czasowo do wykonywanych funkcji.“ W. Gluck, „Sarajewo w czerwcu 1914. Wspomnienia“, 54.

²⁵ U kalendaru *Bošnjak* za 1914. još postoji kao upravitelj Josip Troyer de Monaldi, koji je ipak zbog bolesti bio na odmoru. *Bošnjak. Zvanični kalendar za prostu godinu 1914* (Sarajevo: Zemaljska štamparija, 1913), 66.

²⁶ „Jedynym ‘urodzonym’ urzędnikiem policyjnym był specjalista do spraw kryminalnych, zgermanizowany Rusin Iwasiuk.“ W. Gluck, „Sarajewo w czerwcu 1914. Wspomnienia“, 55.

²⁷ Hans Uebersberger, „Władysław Gluck: Sarajewo (Historja zamachu Sarajewskiego)“, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, Osteuropäische Geschichte, br. 1 (1937): 139-141.

kontroverzne. Štaviše, zbog ambicioznosti je radio sve kako bi riješio kriminalnu zagonetku. Njegov šef je 1913. godine pisao:

„Umgemein ambitios, ist er unermüdlich bei der Arbeit, schont hiebei sogar seine nicht ganz feste Gesundheit nicht. Scharfsinn und Kühnheit bei Aufdeckung der Tat werbinden sich bei ihm mit allen Talenten eines erstklassigen Untersuchungsrichters. Wenn man von seiner durch Jugend entschuld baren Sucht nach Sensationen absieht, berechtigt er in seinen Leistungen zu den besten Erwartung.“²⁸

Upravo su uspjesi mladog istražitelja morali među njegovim kolegama, koji nisu imali „policijski nos“ kao Iwasiuk, izazivati ljubomoru. Vidi se to i u memoarima koje su ostavili Gluck i Pfeffer.

O atentatu koji se dogodio u Sarajevu nećemo govoriti jer je o tome već dovoljno pisano. Nas zanima jedino uloga Iwasiuka u istrazi koja je počela brzo nakon smrti Franca Ferdinanda i njegove supruge Sofije von Chotek. Ukratko, nakon atentata Sarajevo je potonulo u haos koji se nikako nije mogao kontrolirati. Vlada je odlučila da zatvori grad jer su dolazile vijesti da su se osim atentata u gradu dogodili i drugi napadi.²⁹ Ne znamo šta je radio Iwasiuk direktno nakon ubistva austrougarskog prijestolonasljednika i njegove supruge. Gluck, koji je brzo stigao u policijsku direkciju, rekao je: „Nakon atentata kroz nekoliko sati u policiji i kod komesara osjećalo se uzbuđenje i zbunjenost.“³⁰ Haos u gradu prerastao je u bezakonje čije su žrtve bili posebno srpski građani. Počeli su masovni napadi na Srbe, koji su osumnjičeni da su surađivali u

---

²⁸ „Umjerenost, neumoran u radu, pri tom tako ne šteti svoje krhko zdravlje. Oštroumnost i odvažnost u otkrivanju zločina povezani su kod njega sa svim sposobnostima prvoklasnih isljednika. Kada se zanemari njegova strast za golim senzacijama, pripisana njegovoj mladosti, on svojim djelima opravdava najveća očekivanja.“ ABiH, PD, Wiktor Iwasiuk, 5.

²⁹ Władysław Gluck, *Sarajewo. Historia zamachu sarajewskiego* (Warszawa: Gebethner i Wolff, 1935), 159-160.

³⁰ „Po atentacie przez kilka godzin panowała w policji i komisariacie rządu atmosfera podniecenia i zupełnej dezorientacji.“ Gluck, „Sarajewo w czerwcu 1914. Wspomnienia“, 61.

atentatu.³¹ Neredi koji su počeli bili su dokaz, o kojem govore mnogi izvori, da dolazak Franca Ferdinanda u grad nije bio dobro pripremljen, štaviše da policijske snage nisu bile dovoljne. Zato se širila anarhija koja posebno pogodila Srbe, ali ne samo njih jer, kako kaže Zijad Šehić, bio je to „mali rat“ u kojim je bilo žrtava i na strani Hrvata i muslimana.³² Moramo još dodati da protivnici Srba nisu bili aktivni samo u Sarajevu, jer je prema vijestima iz štampe (ne samo srpske nego i njemačke), napada bilo i u drugim gradovima Bosne i Hercegovine – Mostaru ili Tuzli, gdje su početkom jula razbojnici napali kancelariju koju je vodio Srbin.³³

Kada se prva prašina slegla, počela je istraga koju je Józef Ilnicki, predsjednik Okružnog suda u Sarajevu, dao u ruke istražitelja Lea Pfeffera. Osim suda, u istrazi su angažirani i svi policajci, naravno i Iwasiuk. Za mladog 29-godišnjaka, tada još neoženjenog, istraga atentatora koji su ubili prijestolonasljednika bila je šansa da demonstrira svoje mogućnosti. Ukratko, pokazat će se da se da ono što je bilo izazovno za njegove kolege iz policije, za Iwasiuka se pokazao ne toliko težak posao. Zato je Iwasiuk mogao pokazati sve svoje adute kao policajac. Bio je dinamičan, u istrazi se osjećao kao „riba u vodi“, za razliku od Pfeffera, za kojeg je istraga bila kao mala „kazna“. Rođen u Karlovcu, kao činovnik Okružnog suda u Sarajevu bio je apatičan i slabo aktivan.³⁴ Osim toga imao je slab karakter, zbog čega osumnjičeni nisu htjeli surađivati s njim. Kasnije, u periodu između dva svjetska rata pisat će da je njegovo ponašanje bilo uzrokovano željom da pomogne članovima „Mlade Bosne“, što je bila laž, a o čemu govore i sami atentatori.³⁵ Istina je bila drugačija, Pfeffer nikad nije radio na istrazi koja je bila tako teška, koja

³¹ Izet Šabotić, *Život ljudi i događaji: Tuzla na razmeđu 19. i 20. stoljeća* (Tuzla: Centar za istraživanje moderne i savremene istorije, 2019), 103; Andrej Mitrović, *Serbia's Great War 1914–1918* (Indiana: Purdue University Press, 2007), 18.

³² Zijad Šehić, „Atentat, mobilizacija, rat“. *Prilozi*, br. 34 (2005): 26-27.

³³ *Sarajevoer Tagblatt*, 3. juli 1914, 3.

³⁴ Christopher Clark, *Lunacy. Jak Europa poszła na wojnę w 1914 roku*, (Warszawa: Dialog, 2017), 413-414.

³⁵ Ivan Kranjčević, *Uspomene jednog učesnika u sarajevskom atentatu*, (Sarajevo: Svjetlost, 1954), 72-77.

je zanimala društvo cijele Bosne i Hercegovine i svijeta. Kasnije će on u svojim memoarima govoriti da je sve to bilo zbog njegovog antiha-bsburškog stava.³⁶ S druge strane, policajci kao Gerde, Maksimović ili Gluck, tokom istrage nisu bili uspješni, iako je Gluck odranije čak i po-znavao Nedeljka Čabrinovića, pa i druge pripadnike „Mlade Bosne“.³⁷ Prvi dani nakon atentata nisu donijeli rezultate jer uhapšeni Gavrilo Princip i Vasa Čubrilović nisu željeli surađivati, odnosno govoriti ko su bili njihovi suradnici i jesu li bili povezani s Kraljevinom Srbijom. Ra-zlog zastoja istrage nije bio samo stav atentatora ili sukob između Pfeffe-ra i policije.³⁸ Sudski činovnik je stalno pisao da su mu policajci smetali u radu i zloupotrebljavali svoj službeni položaj.³⁹

U prvim satima nakon atentata sarajevska policija se bavila zatvara-njem pravih ili imaginarnih suradnika atentatora. Ukratko, u zatvori-ma u gradu bilo je jako mnogo ljudi, koji većinom nisu znali zašto su uhapšeni, pa je predsjednik Okružnog suda Ilnicki zabranio zatvaranje ljudi za koje nije bilo sudske odluke da moraju biti zatvoreni.⁴⁰ Iako ju-goslavenska historiografija jednostavno govori da je ovo bio jedan od načina mučenja srpskog naroda, treba reći da su bili efikasni, jer su osim nevinih ljudi zatvorene i osobe koje su imale veze s atentatom.⁴¹

Jedan od njih bio je Danilo Ilić, koji je uhapšen kratko nakon ubi-stva Franca Ferdinanda. Policajci su znali da je on bio povezan s aten-tatom, ali to nisu mogli dokazati niti utvrditi kakva je bila njegova uloga u tom procesu. Nije to znao ni Pfeffer, zato je Iwasiuł odlučio da, kada već standardne metode nisu bile efikasne, treba probati nešto novo. Početkom jula uzeo je stvar u svoje ruke. „To je Iwasjuka, [nee-fikasna istraga Pfeffera, T. J. Lis], koji je bio ne samo vrlo ambiciozan nego također uvjeren da je izvanredan detektiv, ljutilo pa je htio na

³⁶ Kranjčević, *Uspomene*, 74.

³⁷ Gluck, „Sarajewo w czerwcu 1914. Wspomnienia“, 60.

³⁸ Friedrich Würthle, *Dokumente zum Sarajewoprozess* (Wien: Österr. Staatsarchiv, 1978), 25.

³⁹ Leo Pfeffer, *Istraga u Sarajevskom atentatu* (Zagreb: Nova Evropa, 1938), 55.

⁴⁰ Gluck, „Sarajewo w czerwcu 1914. Wspomnienia“, 62-63.

⁴¹ Clark, *Lunatycy*, 414.

svaki način da se proslavi“ – pisao je Gluck Vojislavu Bogićeviću 1935. godine.⁴²

Kao prvi korak, počeo je ispitivati optužene koji su, kako govore neki izvori, bili maltretirani.⁴³ Ne možemo pouzdano utvrditi da li je ovo istina, jer neki od atentatora, kao Vaso Čubrilović ili Branko Zagorac, govore da nisu bili mučeni. Podacima koje daje Pfeffer u memoarima ne može se stvarno vjerovati jer sjetimo se da je on bio u sukobu s policijom.⁴⁴ Velimir Mandić je potvrdio da ga je Iwasiuk tukao, udarao u stomak i po glavi – „krv naša na te i dece Tvoje“ – pisao je vrlo emotivno u uspomenu.⁴⁵ Jedan pogled na to što se događalo u vrijeme istrage s atentatorima i njihovim suradnicima dao je Friedrich Würthle, austrijski povjesničar koji je 1965. godine razgovarao u Sarajevu s Cvetkom Popovićem. On mu je rekao da kod Pfeffera niko nije bio tučen, a što se tiče policije, njeno ponašanje bilo je slično kao i kod službi bezbjednosti u drugim državama: „Bei der Polizei war das anders. Dort wurden die Angeklagten so behandelt, wie bei jeder Polizeibehörde der Welt.“⁴⁶ Kada pogledamo i sumiramo veliki broj izvora, čiji su autori atentatori ili suradnici Iwasiuka, vidimo da je on svugdje budio negativne emocije. Neki, kao Čubrilović, govorili su da je policajac rođen u Bukovini „zvijer“.⁴⁷ Gluck, kao i Pfeffer, bili su ljubomorni na njegovu efikasnost, a drugi, kao Čubrilović, Mandić ili Kranjčević, bojali su se njegove inteligencije i zvjerstva.

Ako čak i prihvatimo da je Iwasiuk maltretirao članove „Mlade Bosne“, to nije bilo presudno u istrazi. Nije pomagalo nasilje, trebala nam je dovitljivost – pisao je Gluck⁴⁸ u kontekstu istrage. Danilo Ilić bio je

⁴² Bogićević, *Sarajevski atentat*, 146.

⁴³ Vladimir Dedijer, *Sarajewo 1914* (Łódź: Wydawnictwo Łódzkie, 1983), 167; Kranjčević, *Uspomene*, 115.

⁴⁴ Pfeffer, *Istraga*, 68.

⁴⁵ Velimir Mandić, *Bosna u lancima; ili povodom atentata Gavrila Principa* (Sarajevo: Bosanska Pošta, 1919), 32-33.

⁴⁶ Würthle, *Dokumente zum Sarajevoprozess*, 33.

⁴⁷ Isto.

⁴⁸ „Nie pomógł gwałt, musiał pomóc spryt.“ Gluck, „Sarajewo w czerwcu 1914. Wspomnienia“, 169.

ključ za Iwasiukow uspjeh. Odakle je on to znao? Možemo pretpostaviti da mu je pomogla njegova bistrina i policijsko iskustvo. U Arhivu Bosne i Hercegovine nalazi se zbirka posvećena istrazi gdje se nalaze bilješke sa saslušanja Đure Vlasića, koje je vodio Iwasiuk.⁴⁹ One su se ticale Ilića i, iako na prvi pogled tamo nema ništa zanimljivo, kada pročitamo dokument, vidimo da je Ilić uživao poštovanje među momcima, a osim toga on se kao učitelj brinuo za druge mladiće. Iwasiuk, koji je to znao, otišao je u zatvor gdje je bio Ilić i zamolio da fotografiše nekoliko osumnjičenih (odatle potiče najpopularnija slika Gavrila Principa). U svim sobama gdje su bili Princip i drugi inicirao je sa žandarima razgovor o tome da istraga stoji u mjestu zbog čega će Vlada, za osvetu, ubiti nekoliko pravoslavnih Saralija.⁵⁰ Iako je bilo očigledno da to jedna zemlja kao što je Austro-Ugarska neće uraditi, mladići, koji su tvrdili da su Habsburgovci zvijeri, mislili su da se ovo može dogoditi.

Igra koju je odigrao Iwasiuk bila je efikasna. Ilić, koji se brinuo za Sarajlije, odao je ko su bili suradnici Čubrilovića i Principa, kao i neke veze s Kraljevinom Srbijom, što je bilo presudno za istragu.⁵¹ „Sjećam se posve dobro kako je Iwasiuk došao kod dr. Trojera, trljajući zadovoljno ruke i sav usplahiren, smješkajući se od zadovoljstva pričao Trojeru i meni kako je nasmario Ilića: ‘To što nije Pfefferu uspjelo za toliko dana, meni je uspjelo za jedan sat.’“⁵² Ovu verziju Gluck je ponovio nekoliko puta u Poljskoj, kao i u Jugoslaviji.⁵³ Bitno je da se Gluck nakon Iwasiukovog uspjeha posvađao s njim, o čemu i sam govori. U svojim uspomenama Würthle je istraživao teme atentata i istrage. Iz Arhiva u Salzburgu, gdje je nakon rata stanovao Iwasiuk, dobio je izvještaj koji je Iwasiuk napisao 1926. godine. On se malo razlikuje od onoga što je pisao Gluck

---

⁴⁹ ABiH, Dokumente iz istrage atetatora Gavrilo Principa, Preslušanje Gjure Vlanića, sign. 914/922.

⁵⁰ Gluck, „Sarajewo w czerwcu 1914. Wspomnienia“, 71.

⁵¹ Clark, *Lunatycy*, 414; Dedijer, *Sarajewo 1914*, 172;

⁵² Bogičević, *Sarajevski atentat*, 146; Gluck, „Sarajewo w czerwcu 1914. Wspomnienia“, 71.

⁵³ Gluck, „Kako je komesar Ivasjuk saznao imena ostalih zaverenika“, *Politika*, novembar 1933, 1-2.

(prije svega, u Iwasiukovom izvještaju je ne samo Ilić nego i Čabrinović povjerovao u laž da će Austrija ubijati pravoslavne Sarajlije), ali je ipak prihvatio da je ova igra s kamerom bila njegova ideja, koja je omogućila nove puteve u istrazi. U svakom slučaju nije to bila jedina užasna ideja koja je imala za cilj slamanje mladića kako bi progovorili. Postoji legenda da je na svom stolu Iwasiuk imao lobanju Bogdana Žerajića.⁵⁴ Nije istina da je Žerajićeve lobanja služila kao pepeljara, nego je služila kao predmet koji je trebao probuditi strah kod mladića za koje je Žerajić bio heroj.⁵⁵ Postoji informacija da se Franjo Josip I, kada je saznao za to, naljutio i kazao da policajac to prestane raditi.⁵⁶

Nismo uspjeli potvrditi optužbu da je Iwasiuk dao ideju da se promijeni datum Principovog rođenja u dokumentima, kako bi dobio smrtnu kaznu. Neki izvori govore da je postojala ideja da se promijeni datum rođenja Gavrila Principa, ali niko osim Glucka ne govori da je autor ove ideje Iwasiuk. Štaviše, prije 4 godine razgovarali smo sa Zygmuntom Krušelnickim, unukom Franje Krušelnickoga, u tom periodu sudijom Vrhovnog suda u Sarajevu, koji je rekao da mu je deda govorio, da su „neki“ ljudi htjeli promijeniti datum rođenja Gavrila Principa. Nije rekao ko su bili ti „neki“ ljudi. Godine 1935. u Austriji su ove tračeve ponovili nacisti, koji nisu voljeli Iwasiuka kao šefa policije u Salzburgu, jer je zatvarao naciste.⁵⁷ Sada je dobro pitati je li upravo ova ideja bila djelo Iwasiuka? Po našem mišljenju nije, zbog nekoliko razloga. Prvo, on je bio policajac „od glave do pete“, što znači da je za njega najbitniji bio cilj koji je želio postići. Na putu ka cilju radio je nekad i krivo, kao što su se sve službe bezbjednosti u cijeloj Evropi ponašale. Ovaj cilj je bio hapšenje članova „Mlade Bosne“ koji su pripremali atentat. Smrt Principa *de facto* za Iwasiuka nije značila ništa.

⁵⁴ Mandić, *Bosna u lancima*, 33.

⁵⁵ Würthle, *Dokumente zum Sarajevoprozess*, 34.

⁵⁶ Michael E. Holzmann, „... Und steht die Legion auf dem ihr zugewies'nen Posten“. *Die Österreichische Legion als Instrument früher NS-Aggressionpolitik* (Berlin: LIT Verlag, 2018), 140.

⁵⁷ Isto.

Treba reći još jednu stvar. Svi koji su govorili i pisali o Iwasiuku, iz različitih razloga su bili njegovi neprijatelji. Ovi podaci su vrlo subjektivni. Većina podataka o tome šta je radio Iwasiuk potiče iz memoara članova „Mlade Bosne“, Pfeffera koji se borio s policijom i prije svega Władysława Glucka, koji se svađao s Iwasiukom i bio ljubomorani na njega. Osim toga, uspomene Glucka ili Pfeffera su nastajale 30-ih godina XX stoljeća. Pfeffer se u tom periodu branio da je mrzio Austriju, da je bio dobar za Principa i njegovu ekipu, a s druge strane Gluck je bio član Poljsko-jugoslavenskog društva u Poznanju,⁵⁸ koje se predstavljalo kao prijatelj Jugoslavije, o čemu govori Kranjčević. Htio je cijelu odgovornost za muke „Mlade Bosne“ za vrijeme istrage baciti na Iwasiuka. U tom kontekstu zanimljivi su podaci koje su davali članovi „Mlade Bosne“ Ivo Kranjčević i Borivoje Jevtić. Prvi je pisao u memoarima da je Gluck, također, psihički maltretirao jugoslavenske omladince: „Uveče, valjda iza devet sati upadne u sobu Glik, ili Gluck sa grupom policijskih činovnika i upita me koliko mi je godina. Rekoh devetnaest, a on odgovori da je to dobro, jer se veleizdajnici mogu objesiti kada navršu osamnest godina. Ode zatim u susjednu sobu i donese neki model, pa me upita da li znam šta taj model predstavlja. Rekoh da ne znam, jer doista nisam znao. On mi objasni da je to model vješala i da ću na takvim vješalima posjetiti.“⁵⁹ Što se tiče Pfeffera, Jevtić ga je također optužio da su njegove „moderne metode“ istrage bile psihičko, kao i fizičko mučenje mladića. Pfefferovo „ispitivanje po nekoliko dana“, trajalo je dok se čovjek ne bi slomio fizički i psihički.⁶⁰ Čini se da najveća razlika između Glucka i Pfeffera s jedne te Iwasiuka s druge strane nisu bile metode, jer svi su maltretirali omladince, nego je policajac rođen u Černovicama bio efikasniji od drugih istražitelja. On je dobio dokaz da se atentatori mogu povezati s Beogradom, što je

---

⁵⁸ Krzysztof Wrocławski (ur.), *Polska w Bośni, Bośnia w Polsce* (Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2003), 19-20.

⁵⁹ Kranjčević, *Uspomene*, 68.

⁶⁰ Borivoje Jevtić, *Sarajevski atentat: sećanja i utisci* (Sarajevo: Štamparija i izd. Petra N. Gakovića, 1924), 47.

bilo najbitnije za Austrijsku vladu, koja je tražila bilo kakav razlog da može napasti Srbiju.⁶¹

Wiktorov uspjeh u kontekstu toga što se s njim dogodilo dalje, bilo je njegovo najveće prokletstvo. Prije nego što se to okrenulo protiv njega, Iwasiuk je bio ponosan na svoj utjecaj u istrazi. Nekoliko dana kasnije uhapsio je spomenutog Kranjčevića, a također je ponudio ideju da tijela Danila Ilića, Veljka Čubrilovića i Miše Jovanovića, koji su dobili smrtne kazne, budu pokopana negdje u zemlji, gdje niko ne zna, a ne na nekom groblju, jer bi u suprotnom to moglo postati kultno mjesto, kao grob Bogdana Žerajića.⁶² Ako pogledamo tadašnji svijet iz austrijske perspektive, „Mlada Bosna“ je bila teroristička organizacija, a njeni pripadnici bili su teroristi. U tom smislu vidimo da su stavovi Iwasiuka bili napredni, jer se danas isto čini s tijelima terorista.⁶³ Nije to predstavljalo mržnju prema srpskom junaku, nego pragmatično mišljenje, jer su svi znali da je Žerajićev grob bio mjesto za susret antihabsburške omladine, koja je tamo ostavljala cvijeće.⁶⁴

Tokom 1916. godine, nakon osuđivanja članova „Mlade Bosne“, Iwasiuk je dobio mjesto šefa Kriminalističkog odsjeka Sarajevske policije.⁶⁵ Uspjeh na poslu poklopio se s uspjehom u privatnom životu. Wiktor se oženio (nažalost, ne zna se ko je bila njegova supruga), a krajem 1917. godine rodio mu se sin – Wiktor junior.⁶⁶ Ubrzo je sreći došao kraj. Dok je trajala austrougarska vlast, Iwasiuk je, kao strogi šef Odsjeka policije koji se bavio kriminalističkim stvarima, radio svoj posao. Ipak, kako se rat približavao kraju, shvatio je da će, ako Austro-Ugarska padne, on biti prva žrtva politike nove vlade. Zato je, bojeći se za svoj i život svoje porodice,

⁶¹ Мари-Жанин Чалић, *Историја Југославије у 20. веку* (Београд: Polis-Clio, 2013), 64.

⁶² Gluck, „Sarajewo w czerwcu 1914. Wspomnienia“, 72.

⁶³ Na primjer, tako su se ponašali Amerikanci s tijelom Osame bin Ladena.

⁶⁴ Paul Jackson, „‘Union or Death’: Gavrilo Princip, Young Bosnia and role of ‘Sacred Time’ in Dynamics of Nationalist Terrorism“, *Totalitarian Movements and Political Religions* 7, br. 1 (2006): 55-56; Slobodan Šoja, „Bila jednom jedna omladina: Mlada Bosna između mučeništva et nerazumijevanja“. *Politeia*, br. 7 (2014): 117.

⁶⁵ Onda se promijenila struktura policije u Sarajevu. Eugen Sladović Sladovički, *Upravna nauka i upravno pravo Bosne i Hercegovine* (Sarajevo: Zemaljska vlada za BiH, 1916), 116.

⁶⁶ ABiH, PD, Wiktor Iwasiuk, 7.

uzeo godišnji odmor i 22. augusta se posljedni put javio u svoj ured u Sarajevu. Napustio je Bosnu, gdje je živio posljednjih 6 godina, i preselio se u Austriju. Njegov strah je bio opravdan jer je nakon pada Habsburške monarhije Bosna i Hercegovina ušla u sastav Kraljevine SHS. Za mnoge bivše austrougarske činovnike to je značilo kraj, jer su bili izbačeni s posla, a neki i zatvoreni. Mnogo njih moralo je brzo napustiti balkanski prostor.⁶⁷ Iwasiuk, kao jedan od pravih simbola bivšeg austrougarskog režima, dobio je u Kraljevini SHS smrtnu kaznu. U Kraljevini SHS, kasnije Jugoslaviji, on je bio persona non grata, kao čovjek zahvaljujući kojem su Ilić i drugi bili ubijeni, a Princip umro u zatvoru u Terezinu. Za novu Jugoslaviju atentatori su postali nacionalni heroji, čiji je mit gradio novu jugoslavensku zemlju.⁶⁸

Wiktor Leo Ingomar

Opasnost od nove političke situacije dovela je do toga da je Iwasiuk 1919. godine promijenio prezime na Ingomar. U sudskoj molbi koju je napravio pisao je da zbog opasnosti od jugoslavenske vlade mora promijeniti svoje prezime, jer se boji za sebe i svoju porodicu. Tvrdio je da ga je u godinama 1914–1915. Vlada iskoristila, pa se nakon pada Austro-Ugarske cijela ljutnja južnih Slavena sručila na njega. Faktički, on je bio dobar primjer za sve koji su tražili osvetu za smrt članova „Mlade Bosne“. Nakon, njegovi bivši suradnici mogli su ga također ocrniti zajedno pokazujući da su oni čisti.

⁶⁷ Enes S. Omerović, „Odlazak kuferasa. Iseljavanje stranaca iz Bosne i Hercegovine neposredno nakon Prvog svjetskog rata“, u: *Nacije i Migracije: Studije iz bosanskohercegovačke historiografije. Zbornik radova*, ur. Amir Duranović (Sarajevo: Udruženje za modernu historiju, 2019), 69-121; Enes S. Omerović, *Političko nasilje u Bosni i Hercegovini (1918–1921)* (Sarajevo: Institut za istoriju, 2015), 72-74.

⁶⁸ Mit o Gavrilu Principu i „Mladoj Bosni“ ima svoju dugogodišnju književnu tradiciju. David A. Norris, *In the Wake of the Balcan Myth. Questions of Identity and Modernity* (New York: St. Martin Press, 1999), 59-60; Melida Travančić, „Historical and ethno-ideological conditionality of literary interpretations of Gavrilo Princip“. *Pannoniana* 2, br. 1 (2017): 1-14; Slobodan G. Marković, „Anglo-American Views of Gavrilo Princip“. *Balkanica*, br. 46 (2015): 276-279.

U Salzburgu Iwasiuk je radio ono što je najbolje znao – bavio se bezbjednošću u gradu.⁶⁹ Nažalost, malo znamo o tome jer nismo dobili dokumente policijskog fonda, koji se nalazi u gradskom arhivu u Salzburgu. Možemo se poslužiti samo nekim podacima koje smo pronašli u drugim izvorima. Iako su podaci rijetki, iz toga što smo dobili dobro se vidi da je Iwasiuk i dalje bio lukav i efikasan. U 1931. godini bio je prvi policajac u Austriji koji se poslužio radijom i kinom da bi uhvatio ubicu žene. Ova akcija bila je jedna od prvih u Evropi koja se uspješno završila – ubica, 24-godišnjak, ubrzo je nakon prikazivanja njegove fotografije u kinu i opisa emitiranog na radiju bio uhapšen.⁷⁰ Godinu ranije Iwasiuk-Ingomar bio je kandidat za šefa policije u Salzburgu.⁷¹ Ovu funkciju dobio je 4 godine kasnije, 1934. godine.⁷² Ovo se desilo u istom periodu kada je Nacistička stranka u Austriji bila zabranjena. U vrijeme vlade Engelberta Dollfuša i njegovog zamjenika Kurta Schuschnigga jedna od osnovnih zadaća policije bila je hapšenje nacista u Austriji.⁷³ Wiktor se dobro osjećao na tom zadatku, jer je i tokom sarajevske istrage dobro znao kako voditi istragu s radikalnom omladinom. Najveći paradoks u tome je da Iwasiuk ranije nije bio protivnik antisemitske ideologije, čak je do juna 1934. godine bio sljedbenik Ernesta Röhma i njegovog SA, koji su željeli utjecati na situaciju u Austriji. Nakon „noći dugih noževa“ shvatio je da su nacisti opasni i okrenuo se protiv njih. S druge strane, Röhmovi sljedbenici nisu vjerovali da im Iwasiuk pomaže zbog ideologije, nego zbog novca, koji je uzeo za svoje usluge. Govorilo se još da je alkoholičar i da troši novac.⁷⁴ U 1938. godini nakon „anschlussa“ Austrije, Ingomar je među prvima bio uhapšen, ponovo kao sudionik

⁶⁹ Würthle, *Dokumente zum Sarajevoprozess*, 26-27.

⁷⁰ Werner Sabitzer, *Erste Mörderfahndung im Radio*. <https://www.veko-online.de/archiv-ausgabe-03-2017/925-historie-erste-moerderfahndung-im-radio.html> (20. 5. 2020).

⁷¹ Holzmann, „... Und steht die Legion auf dem ihr zugewies'nen Posten“, 139-140; Stock, „... nach Vorschlägen der Vaterländisch Front“, 100.

⁷² Holzman, „... Und steht die Legion auf dem ihr zugewies'nen Posten“, 140.

⁷³ Paweł Kaźmierczak, *Dietch von Hildebrand wobec narodowego socializmu* (Kraków: WAM, 2011), 34-38.

⁷⁴ Schafranek, *Der NS-Putsh im juli 1934: vorgeschiste in Salzburg*, 184-185.

bivšeg režima. Poslat je u logor u Dahau. Kako kaže Würthle, jugoslavenska štampa se radovala zbog toga što je napokon „zvijer“ koja je ubila srpskog heroja poslana u logor.⁷⁵ U januaru 1939. godine iz Dachaua je poslat u Stadelheim u Bavarskoj, odakle je pušten 1944. godine. Od posljedica iscrpljenosti umro je nekoliko sedmica kasnije.

Iwasiuk i masovna kultura

Negativne ocjene Iwasiuka, koje su dali autori memoarske građe, utjecale su na njegovu ocjenu ne samo u historiografiji⁷⁶, kao što smo naveli, nego i u kulturi. Tema atentata „Mlade Bosne“ bila je vrlo popularna. Snimljeno je nekoliko filmova i postavljeno nekoliko pozorišnih predstava s ovom temom. U posljednjih 60 godina bilo je nekoliko pokušaja da se ispriča priča o tome šta se dogodilo 28. juna 1914. godine. Kada je uloga Iwasiuka u pitanju, svi ovi pokušaji bili su isti – uvijek je bio opisan u negativnom kontekstu, prikazivan je kao zlo nasuprot mladih idealista iz „Mlade Bosne“. Zanimljivo je da se ova slika nije promijenila preko kinematografije koja se zanimala atentatom. Kao primjer može nam poslužiti nekoliko filmova: „Belle Epoque ili posljednji valcer u Sarajevu“ iz 1990.⁷⁷ i najnoviji srpski film „Branio sam Mladu Bosnu“ iz 2014,⁷⁸ koji je također prikazan kao serija, zatim „Sarajevski atentat“ iz 1968. godine⁷⁹ i „Sarajevo“ iz 2014. godine.⁸⁰ Iako se u nekim od filmova ne spominje Iwasiukovo ime, vidi se da negativni lik ima njegove karakterne crte. U svim filmovima policajac-psihopata muči članove

---

⁷⁵ Würthle, *Dokumente zum Sarajevoprozess*, 27.

⁷⁶ Pogledaj Vladimir Ćorović, *Crna knjiga. Patnje Srba Bosne i Hercegovine za vreme svet-skog rata 1914–1918. godine* (Beograd: Udruženje ratnih dobrovoljaca, 1996); Dedijer, *Sarajevo 1914*, 167-168. Ратко Парезжанин, *Млада Босна и Први светски рат* (Искра Муних, 1974), 163, gdje autor kaže da je Iwasjuk bio degenerik; Dragoslav Ljubibratić, *Mlada Bosna i sarajevski atentat* (Sarajevo: Muzej grada Sarajeva, 1964), 196.

⁷⁷ Posljednji valcer u Sarajevu, 1990, rež. Nikola Stojanović.

⁷⁸ Branio sam Mladu Bosnu, 2014, rež. Srđan Koljević.

⁷⁹ Sarajevski atentat, 1968, rež. Fadil Hadžić.

⁸⁰ Sarajevo, 2014, rež. Kurt Mündl, Andreas Prochaska.

„Mlade Bosne“. Iwasiuk je, također, jedan od glavnih heroja austrijske predstave „Die Schüsse von Sarajevo“,⁸¹ koja je bila prvo pokazana u Bečkom kazalištu Josefstadt 2014. godine. Ova je predstava zasnovana na istoimenoj knjizi Mila Dora (Milutina Doroslavca) *Pucnji iz Sarajeva*, gdje je Iwasiukova slika jako negativna.⁸²

Svugdje je on je bezobzirna, beskrupulozna osoba, zaslijepljena mržnjom prema srpskoj omladini. To nije iznenađenje jer su „Die Schüsse von Sarajevo“, kao i „Branio sam Mladu Bosnu“, pa i drugi filmovi direktno povezani s poviješću onako kako ju je opisao Pfaffer u memoarima, kao i atentatori ili njihovi suradnici (Kranjčević, Mandić). Najviše o policajcu rodnom iz Bukovine govori film „Belle époque“, čiji je režiser bio Nikola Stojanović. Opisuje se period od 1910. do 1914. godine. U filmu je Iwasiuk, kojeg glumi Petar Božović, stariji nego pravi Iwasiuk; osim toga predstavljen je kao svemogući šef sarajevske policije. Naravno, ova filmska vizija nema veze sa stvarnošću, jer je Iwasiuk 1914. godine bio 30-godišnjak koji je stigao u Sarajevo dvije godine ranije i počeo raditi kao policijski službenik u XI platnom razredu⁸³ te samo dva mjeseca prije atentata dobio promocije za činovnika IX ranga. Do 1916. godine Iwasiuk nije imao nikakve visoke pozicije. U filmu se on angažira u istrazi članova „Mlade Bosne“ dugo prije atentata, dok se omladinom i jugoslavenskom zavjerenicima bavio njegov kolega Petar Maksimović, po vjeri pravoslavni Srbin. Iwasiuk se tada bavio kriminalističkim odnosima u Sarajevu, ubistvima, silovanjima itd. U „Branio sam Mladu Bosnu“, Iwasiuk, kojeg glumi Branislav Lecić, suprotnost je poštenom advokatu Rudolfu Cistleru (Nikola Rakočević), koji je branio člana „Mlade Bosne“ u vrijeme suđenja. Najveća „zvijer“ Iwasiuk je i u austrijskoj pozorišnoj predstavi „Die Schüsse von Sarajevo“, koja se u cjelini oslanja na Pfefferove memoare.

⁸¹ Die Schüsse von Sarajevo, 2014, rež. Milo Dor.

⁸² Мило Дор, *Пуцњи из Сарајева* (Вршац: Књижевна општина Вршац, 2000), 121-123.

⁸³ АБиН, PD, Wiktor Iwasiuk, 2.

Sažetak

Wiktor Leo Iwasiuk ocijenjen je u historiografiji kao i masovnoj kulturi jednostavno negativno. Ovaj članak nije njegova odbrana, niti pokušaj da se njegov imidž pokaže u drugom svjetlu, jer je njegova slika bila samo crno-bijela. Htio sam jedino, koristeći različite izvore, posebno memoare, pokazati kako mit o „Mladoj Bosni“⁸⁴ ima utjecaj na ocjenu nekog historijskog događaja ili ljudi. Iwasiuk je odličan primjer nekoga ko je imao najgore kvalitete. On je predstavljen kao personifikacija zla. Istina je drugačija, jer se nije razlikovao od svojih kolega iz policije, koji su vodili istragu članova „Mlade Bosne“. Svi oni su na neki način mučili ovu omladinu. Razlika je samo u tome što je Iwasiuk bio efikasniji od drugih, zbog svoje inteligencije i determinacije. Njegova efikasnost bila je razlog zašto ga kolege nisu voljele i što su bili ljubomorni na njega, kao i zašto ga je mrzila omladina. Tako je bilo i tokom I svjetskog rata, kada je bio odan Austrougarskoj vladi, zbog čega je u Jugoslaviji dobio smrtnu kaznu, kao i 30-ih godina, kada je kao šef policije u Salzburgu zatvarao austrijske naciste. Naravno da nije bio kristalno nevin, imao je on svoje grijehе, ipak smatramo da kazna koju dobio za života i nakon smrti, nije pravedna.

On je bio žrtva vremena u kojem je živio. U drugim okolnostima, da se nije dogodio atentat, vjerovatno bismo mogli pročitati da je Iwasiuk bio odličan policajac, koji nekad koristio kontroverzne metode, ali je zato bio efikasan. Zahvaljujući tome što je bio inteligentan i lukav, bio je korak ispred kriminalaca, pa i kolega. Uvodio je nove kriminalističke metode i bio pionir u tome. Mogao je biti sarajevski Sherlock Holmes ili Hercules Poirot, jer je imao sve talente za to, a ipak, umjesto ovoga

---

⁸⁴ Uloga mitova o „Mladoj Bosni“ imala je veliki utjecaj na povijest Bosne i Hercegovine kao i Jugoslavije: Damir Agičić, „Bosna je ... naša! Mitovi i stereotipi o državnosti, nacionalnom i vjerskom identitetu te pripadnosti Bosne u novijim udžbenicima povijesti“, u: *Historijski mitovi na Balkanu*, ur. Husnija Kamberović (Sarajevo: Institut za istoriju, 2003), 156-157. Više o tome Tomasz Stryjek, *Współczesna Serbia i Chorwacja wobec własnej historii* (Warszawa: Scholar, 2020), 262.

je postao simbol zla. Nova država južnih Slavena osudila ga je na smrt. Ova osuda nije bila samo pravna nego i kulturna, jer je on postao simbol – personifikacija prošle Vlade, koja je morala biti prikazana u negativnom svjetlu.

IZVORI I LITERATURA

IZVORI

Neobjavljeni izvori:

- Arhiv Bosne i Hercegovine, Sarajevo (ABiH)
  - Fond: Personalni dosje (PD)
  - Fond: Zemaljska Vlada Sarajevo (ZVS)
  - Dokumenta iz istrage atentatora Gavrila Principa, Preslušanje Gjure Vlaineića
- Arhiv Nadbiskupije, Sarajevo (ANS)
  - Izvještaj o Kaznioni

Objavljeni izvori:

- Bogićević, Vojislav. *Sarajevski atentat. Pisma i saopštenja*. Sarajevo: Svjetlost, 1965.
- Gluck, Władysław. „Sarajevo w czerwcu 1914. Wspomnienia“. *Przeгляд Współczesny*, 138, 1933.
- Kranjčević, Ivan. *Uspomene jednog učesnika u sarajevskom atentatu*. Sarajevo: Svjetlost, 1954.
- Mandić, Velimir. *Bosna u lancima; ili povodom atentata Gavrila Principa*. Sarajevo: Bosanska Pošta, 1919. (ćir.)
- Pfeffer, Leo. *Istraga u Sarajevskom atentatu*. Zagreb: Nova Evropa, 1938.

- Valoušek, František. *Sjećanja na Bosnu. Zapisi austrougarskog Źandara na službi u Bosni*. Sarajevo: Bosanska riječ, 2015.
- Würthle, Friedrich. *Dokumente zum Sarajevoprozess*. Wien: Österr. Staatsarchiv, 1978.

Štampa:

- Bošnjak. *Zvanični kalendar za prostu godinu 1914*. Sarajevo, 1913,
- *Sarajevoer Tagblatt*, Sarajevo, 1914.

LITERATURA

Knjige:

- Bystroń, Jan Stanisław. *Księga imion w Polsce używanych*. Warszawa: Towarzystwo Wydawnicze „Rój“, 1938.
- Clark, Christopher. *Lunacy. Jak Europa poszła na wojnę w 1914 roku*. Warszawa: Dialog, 2017.
- Čalić, Mari-Žanin. *Istorija Jugoslavije u 20. veku*. Beograd: Polis – Clio, 2013.
- Ćorović, Vladimir. *Crna knjiga. Patnje Srba Bosne i Hercegovine za vreme svetskog rata 1914–1918. godine*. Beograd: Udruženje ratnih dobrovoljaca, 1996. (ćir.)
- Dedijer, Vladimir. *Sarajevo 1914*. Łódź: Wydawnictwo Łódzkie, 1983.
- Donia, Robert J. *Sarajevo: biografija grada*. Sarajevo: Institut za istoriju, 2006.
- Dor, Milo. *Pucnji iz Sarajeva*. Vršac: KnjiŹevna opština Vršac, 2000.
- Gluck, Władysław. *Sarajevo. Historia zamachu sarajewskiego*. Warszawa: Gebethner i Wolff, 1935.
- Gross, Hans. *Handbuch für Untersuchungsrichter, Polizeibeamte, Gendarmen*. Graz: Leuschner & Lubensky, 1893.

- Hajdarpašić, Edin. *Whose Bosnia? Nationalism and Political Imagination in the Balkans 1840–1914*. Chicago: Cornell University Press, 2015.
- Holzmann, Michael E. „...*Und steht die Legion auf dem ihr zugewies'nen Posten*“. *Die Österreichische Legion als Instrument früher NS-Aggressionspolitik*, Berlin: LIT Verlag, 2018.
- Jakubowski, Krzysztof. *Kraków pod ciemną gwiazdą*. Warszawa: Agora, 2016.
- Jevtić, Borivoje. *Sarajevski atentat: sećanja i utisci*. Sarajevo: Štamparija i izd. Petra N. Gakovića, 1924. (ćir.)
- Kaźmierczak, Paweł. *Dietrich von Hildebrand wobec narodowego socjalizmu*. Kraków: WAM, 2011.
- Lach, Bogdan. *Profilowanie kryminalistyczne*. Warszawa: Lex, 2014.
- Ljubibratić, Dragoslav. *Mlada Bosna i sarajevski atentat*. Sarajevo: Muzej grada Sarajeva, 1964.
- Mitrović, Andrej. *Serbia's Great War 1914–1918*. Indiana: Purdue University Press, 2007.
- Norris, David A. *In the Wake of the Balcan Myth. Questions of Identity and Modernity*. New York: St. Martin Press, 1999.
- Omerović, Enes S. *Političko nasilje u Bosni i Hercegovini (1918–1921)*. Sarajevo: Institut za istoriju, 2015.
- Parežanin, Ratko. *Mlada Bosna i Prvi svetski rat*. Munich: Iskra, 1974. (ćir.)
- Petraru, Marius. *Polacy na Bukowinie w latach 1775–1918*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2004.
- Pietrzak, Marek, Bazylczuk, Eryk, Sowińska, Hanna. *Józef Szugyi Trajtlér. Węgier z urodzenia – bydgoszczanin z wyboru*. Bydgoszcz: Instytut Wydawniczy Świadectwo, 2013.
- Röskauf-Rydel, Isabel. *Niemiecko-austriackie rodziny urzędniczne w Galicji 1772–1918*. Kraków: Wydawnictwo UP, 2011

- Šabotić, Izet. *Život ljudi i događaji: Tuzla na razmeđu 19. i 20. stoljeća*. Tuzla: Centar za istraživanje moderne i savremene istorije, 2019.
- Sladović Sladovički, Eugen. *Upravna nauka i upravno pravo Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Zemaljska Vlada za BiH, 1916.
- Stock, Hubert. „...nach Vorschlägen der Vaterländisch Front“. *Die Umsetzung des christlichen Ständestaates auf Landesebene, am Beispiel Salzburg*. Wien – Köln: Böhlau Verlag, 2010.
- Stryjek, Tomasz. *Współczesna Serbia i Chorwacja wobec własnej historii*. Warszawa: Scholar, 2020.
- Surman, Jan. *Universities in Imperial Austria, 1848–1918: A Social History of a Multilingual Space*. Indiana: Purdue University Press, 2018.
- Wrocławski, Krzysztof (ur.). *Polska w Bośni, Bośnia w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2003.
- Żukowski, Otto Mieczysław. *Bukowina pod względem topograficznym, statystycznym i historycznym ze szczególnym uwzględnieniem żywiołu polskiego*. Lwów: Gubrynowicz i Syn, 1914.

Članci:

- Agičić, Damir. „Bosna je ... naša! Mitovi i stereotipi o državnosti, nacionalnom i vjerskom identitetu te pripadnosti Bosne u novijim udžbenicima povijesti“, u: *Historijski mitovi na Balkanu*, ur. Husnija Kamberović. Sarajevo: Institut za istoriju, 2003, 139-160.
- Alewyn, Richard. „Zagonetka detektivskog romana“, *Mogućnosti*, br. 3-4 (1970): 399-405.
- Drunen, Jeroen van. „Deutsche Kultur und geistiges Proletariat: Zur Ambivalenz der Czernowitzer Franz-Josephs-Universität“, u: *Partizipation und Exklusion: Zur Habsburger Prägung von Sprache und Bildung in der Bukowina. 1848–1918–1940*, ur. Markus Vinkler. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 2015, 41-53.

- Jackson, Paul. „‘Union or Death!’: Gavrilo Princip, Young Bosnia and role of ‘Sacred Time’ in Dynamics of Nationalist Terrorism“. *Totalitarian Movements and Political Religions* 7, br. 1 (2006): 45-65.
- Kaluszynski, Martine. „Alphonse Bertillon et l’anthropométrie“, u: *Maintien de l’ordre et polices en France et en Europe au XIXe siècle*, ur. Alain Faure, Philippe Vigier. Paris: Créaphis, 1987, 269-285.
- Marković, Slobodan G. „Anglo-American Views of Gavrilo Princip“. *Balkanica*, br. 46 (2015): 273-314.
- Nisse, Reingard. „Kriminalistik“, u: *Wörterbuch zur Inneren Sicherheit*, ur. Hans-Jürgen Lange. Wiesbaden: Springer-Verlag, 2006, 154-160.
- Omerović, Enes S. „‘Odlazak kuferasa’. Iseljavanje stranaca iz Bosne i Hercegovine neposredno nakon Prvog svjetskog rata“, u: *Nacije i migracije: Studije iz bosanskohercegovačke historiografije. Zbornik radova*, ur. Amir Duranović. Sarajevo: Udruženje za modernu historiju, 2019, 69-121.
- Probst, Karlheinz. „Hans Gross – Der begründer der kriminalistik“, u: *Hans Gross: Werke des Wissenschaftlers und Arbeiten über ihn aus den Bücherbeständen der wissenschaftlichen Bibliothek der Nationalen Jurij Fedkowschtsch Universität Czernowitz. Zum 100. Todestag. Bibliografisches Verzeichnis*, ur. Sergej Nezhurbida, Eugen Skulysh. Czerniewitz: Knyjgi, 2015, 13-20.
- Schafranek, Hans. „Der NS-Putsch im juli 1934: vorgeschichte in Salzburg“, u: *Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes*, ur. Christian Schindler. Wien: LIT, 2007, 177-195.
- Šehić, Zijad. „Atentat, mobilizacija, rat“. *Prilozi*, br. 34 (2005): 23-38.
- Šoja, Slobodan. „Bila jednom jedna omladina: Mlada Bosna između mučeništva et nerazumijevanja“. *Politeia*, br. 7 (2014): 107-125.
- Travančić, Melida. „Historical and ethnico-ideological conditionality of literary interpretations of Gavrilo Princip“. *Pannoniana* 2, br. 1 (2017): 98-112.

- Uebersberger, Hans. „Władysław Gluck: Sarajewo (Historja zamachu Sarajewskiego)“. *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas, Osteuropäische Geschichte*, br. 1 (1937): 139-141.
- Uhalde, Kevin. „Pope Leo I on Power and Failure“. *The Catholic Historical Review* 95, br. 4 (2009): 671-688.
- Widacki, Jan. „Współczesny zakres nazwy ‘kryminalistyka’“. *Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały* 12, br. 1 (2013): 37-47.

Sadržaji s www. (World Wide Web)

- Sabitzer, Werner. *Erste Mörderfahndung im Radio*. (pristup ostvaren 20. maja 2020, <https://www.veko-online.de/archiv-ausgabe-03-2017/925-historie-erste-moerderfahndung-im-radio.html>)

Summary

Wiktor Leon Iwasiuk a simbol of austro-hungarian cruelty, or victim his period?

The article presents the figure of Wiktor Leon Iwasiuk born in Bukowina, a Germanized Ruthenian, who after graduating in Chernivtsi decided to travel to Bosnia and Herzegovina in 1912 to work within the local police force. His arrival to Sarajevo came at a difficult time period with an unfortunate turn of events, ranging from economic stagnation, lack of reforms, as well as the rise of nationalism within the society's youth. The unrest often manifested itself with numerous amounts of protest which often lead to be violently suppressed by the state authorities.

Until the coup in Sarajevo, which took place in June 1914 – Iwasiuk was responsible for criminal affairs, not dealing with political crimes. He then become known as an intelligent, ambitious though a controversial Law enforcement officer, which is something we know from his documents. It wasn't until the assassination of Archduke Francis Ferdinand that Iwasiuk became involved in the investigation of the perpetrators, during which he had to track the network of assassins and their associates.

It is thanks to Wiktor Iwasiuk that the Sarajevo investigators were able to unravel the connection between Gavrilo Princip, Vasa Čubriović, Danilo Ilić and thus also the Serbian Intelligence. Thanks to the trick he used to mislead the members of „Young Bosnia“, he managed to obtain information of utmost pertinence from them. However, his success would soon become the reason for his problems. With the fall of the Austro-Hungarian Empire and Bosnia-Herzegovina's sudden placement within the kingdom of Yugoslavia. Iwasiuk then, as a faithful police officer to the former authorities turned out to be an enemy of the state, hence prompting his emigration from the Balkans and moving to Austria where he found employment within the police force in Salzburg. During his work he proved himself to be a great policeman, pioneer of modern

investigative methods (using, among others, radio and cinema). During the Austro-fascist period, Iwasiuk was in charge with the tracking of Nazis, for which he was sent to Dachau concentration camp in 1938, soon after the „Anschluss“ of Austria in 1938, only to leave the camp in 1944 and shortly die thereafter. The participation in the investigation of Archduke Frans Ferdinand's assassins was the turning point in his life.

The investigative success made him a victim to the times he lived in, not only because he was sentenced to death in absentia, but due to the fact that he executed his duties very well, which meant he had to leave Bosnia and Herzegovina. Moreover, another reason for his departure, was the fact that he wrongly became a symbol of Austro-Hungarian atrocities, which later had an impact on his life. His person was often later used in culture and art, always seemingly in a negative context, which I prove on the example of a few films made in the second half of the twentieth century, where Iwasiuk is always depicted as a psychopath who abuses the Yugoslav youth.

Translated by **Krystian Horslund**